

Af Torben From

tidl. Skive gymnasium (dansk, religion, oldtid) p.t. idehistoriske studier
Nærværende artikel bygger på en EVU-opgave ved Århus Universitet,
forår 2010: *Shakespeare's Hamlet*, idehistorisk placeret

Shakespeare's Hamlet – tværfagligt perspektiveret

Hvad kan gymnasiets fagrække bidrage med ved en tværfaglig beskæftigelse med Shakespeares *Hamlet*? Hvad enten på klasseværelset, eller ved opgaveskrivning. Og hvad kan idehistorien yde af tilskud til en analyse og tolkning af tragedien om Hamlet? Vi leger lidt med mulighederne!

Engelsk er naturligvis basisfag i denne sammenhæng. Udgangspunkt for enhver beskæftigelse med Shakespeares (ukendte) liv og (velkendte) værk. Med mulighed for at læse Shakespeare både på originalsproget og i oversættelse, som hele værker eller i uddrag. På højniveau skærpet til krav.

Det særlige ved det klassiske værk er at det på én gang udtrykker sin tid, og overskrider sin tid.

Klassikerlæsningen skal altså både vende sig ind mod teksten, ud mod samtiden, og op mod nu-tiden! Idehistorien tilsigter her at placere værket i nogle overordnede sammenhænge, synkront og diakront. At perspektivere mod konteksten kan tydeliggøre nogle temaer, men må på den anden side ikke kvæle værket – værket skal respekteres som en litterær helhed, i dets kunstneriske integritet.

Oldtidskundskab: Genrens rødder ligger i antikken, hvor *tragedien* udvikler sig i nær tilknytning til den græske kosmostanke: Den *tragiske*

Foto: Kathrin Morrison

Shakespeare's buste i Stratford

helt overskrider sine grænser, og sættes på plads af skæbnen eller gudernes nemesi – en almen lovmæssighed der, sagt med *Aristoteles*, kataratisk vækker tilskuernes frygt og medynk. Genren genopstår og fornys i renæssancen, hvor man på Shakespeare's tid, hos kritikeren *Philip Sydney*, finder følgende bestemmelse af *det tragiske*:

INTERAKTIVE MATERIALER

Starters

iBogen Starters fokuserer på den enkelte elevs indlæring gennem opgaver og oplæg til selvstændig formulering af grammatikregler, suppleret med øvelser og oversættelser. Med iBogen Starters får du:

- ✘ Bogens materiale
- ✘ Oplæsning af bogens tekster
- ✘ Interaktive opgaver til træning af grammatiske problemstillinger
- ✘ Interaktive opgaver til træning af kendskab til ordklasser

Med iBogen følger en gratis eBog/pdf af den trykte bog

Varedeklaration: 100 lydfile | 1034 interaktive opgaver | 885 interaktive supplerende træningsopgaver | 150 interaktive opgaver om sprogets elementer

René Bühlmann og Dick Webb | Udkommer forår 2011

Engelsk Multimedie Grammatik

iBogsversionen af Engelsk multimedie grammatik er en meget brugervenlig og indbydende grammatik med mange træningsmuligheder. Med iBogen Engelsk Multimedie grammatik får du:

- ✘ Bogens materiale
- ✘ Oplæsninger af de engelske eksempelsætninger
- ✘ Interaktive opgaver i tilknytning til hver af bogens paragraffer
- ✘ Oversættelser
- ✘ Synonymordbog
- ✘ Basisgrammatik

Med iBogen følger en gratis eBog/pdf af den trykte bog

Varedeklaration | 2273 lydfile | 2050 interaktive opgaver | 220 sider svarende til bogen | 80 oversættelser | 22 hints

K.B Bendtsen, Ole Bønnerup og Frede Salling Pedersen
| Red. Chris Plougheld

ibog.starters.systeme.dk

Lærer/Klasselicens pr. bruger:

½ år kr. 38,00

1 år kr. 47,50

2 år kr. 85,50

3 år kr. 114,00

ibog.emmg.systeme.dk

Lærer/Klasselicens pr. bruger:

½ år kr. 50,00

1 år kr. 62,50

2 år kr. 112,50

3 år kr. 150,00

Priserne er ekskl. moms og gælder ved køb hos Systeme.

Hvad er en iBog? Læs mere og se video på ibog.systeme.dk

SYSTEME >

the high and excellent Tragedie, that openeth the greatest wounds, (..) that with stirring the affects of Admiration and Comiseration, teacheth the uncertainties of this world, and upon how weak foundations guilden roofs are builded.

(Schuster 2004:141)

Ord som, i klar forlængelse af Aristoteles, anslår helt centrale temaer hos Shakespeare, ikke mindst i *Hamlet* – smerten, blandingen af medliden og beundring, oplevelsen af verdens generelle usikkerhed, og magtens svage funderinger – med ængstende genklang af de mørke toner der oftest høres hos Shakespeare. *Tragedien* omspænder således tilværelsens yderpunkter, i et smertefuldt forløb, med den tragiske helt og hans nederlag i fokus – men også med hans vækst, under denne livskamp.

Menneskelivet er hos Shakespeare generelt, og i *Hamlet* specielt, spændt ud mellem elskov, magt og død. Elskovens sødme, magtens dæmoni, livets korthed. I denne eksistentielle trekant udfolder sig dramatikken hos Shakespeare. I den lidenskab, hvormed helten – in casu Hamlet – møder denne treklang, ligger tragikken. *"Readyness is all!"* (V.2)

Spansk kan levere en markant kontrast til *Hamlet* – nemlig Cervantes' store renæssanceroman om *Don Quijote*, næsten samtidig med Shakespeare. Drama over for epos, skuespil versus labyrintisk fortælling. Den tragiske Hamlet kontra den komiske Don Quijote! Og mere end det – to modsatte tidstyper: Hvor Don Quijote står som en bagudvendt karikatur, orienteret mod et forladt middelalderideal, træder Hamlet op som et præmoderne fribåret individ, indvarslenende en ny tid.

Danskfaget kan bidrage med Saxo, med Brandes, og – lidt kuriøst – med Bauditz: Hos Saxo i hans store middelalderkrønike om *Danernes bedrifter*, læser man oldsagnet om *prins "Amlet"*, med det stærke hævnmotiv. Hos Brandes kan hentes fine citater fra hans personlige og yderst levende læs-

ning af *Hamlet*, i hans store Shakespearebog. Og hos Sophus Bauditz finder man en lille charmende roman om en ung Shakespeare på besøg i Elsinore – *"Komedie paa Kronborg"*!

Den store tragiker i dansk litteratur er imidlertid Blicher, hvor tragikken udfolder sig i store jyske noveller, ofte båret af et melankolsk *"Ak hvor forandret!"*-tema, i en smertelig brydning mellem livsforventning og tabsoplevelse. Nærliggende er det at sammenligne Ophelias skæbne i *Hamlet* med Cecils i Blichers *"Hosekræmmeren"* – så forskellige end tiden og miljøerne er. Begge er de, som højforelskede unge kvinder, under voldsomt pres, begge står de i en stærk loyalitetskonflikt, mellem egne følelser og miljøbetingede faderkrav – og begge bryder de sammen: Kærlighedstabet udløser hos begge så stærk en smerte at de bevæger sig ind i vanviddet – den ene med fuldbyrdet selvmord til følge, den anden klart selvmordstruet.

Sprogfagene: Shakespeare er primært sprog! *"Words, Words, Words!"* (II.2) Så meget at enhver Shakespearelæsning må siges at udgøre et markant bidrag til sprogfagene generelt. Som *sproghandling* – *"I will speak daggers to her!"* (III.2) – indgår sproget som en yderst virksom del af selve den dramatiske udfoldelse. I en mangfoldighed af *sprogspil*, med udstrakt brug af ordleg og tve-tydigheder, og en stadig refleksion på sproget selv.

Sproget er stykkets element! Der er hos Shakespeare en fri sproglig udfoldelse, ja nærmest en beruselse af sprog. Og sproget hos Shakespeare er *digterisk sprog* – et rytmisk, ekspressivt sprog af helt formidabel billedstyrke og tankekraft. Syntaksen er varieret, snart legende, snart retorisk

formfuld-endt – ordforrådet enormt af omfang, på niveau med Homér. Og den urimede *blank verse-rytme* forlener dialogen med en særlig smidighed, monologerne med deres karakteristiske intensitet.

Monologen hos Shakespeare står som udtryk for refleksion, af ofte stor eksistentiel dybde. Ikke mindst i *Hamlet* danner en række store monologer dramatiske højdepunkter af lidenskabelig udladning og tankemæssig fortætning. En fri og grænseafsøgende, radikal refleksion der savner sin lige!

Dialogen – i dens mangfoldighed af former – veksler mellem åbenhed og lukkethed, er skiftevis udveksling og maskespil, svinger mellem åbenhed og lukkethed. Sprog der fungerer som udtryk – men også sprog som skjul, som dæk-

ke. Sproget hos Shakespeare synes at kunne udtrykke alt – men kan også skjule hemmeligheder, dække over forhold, som i tvetydigheden, intrigen, maskespillet – karakteristisk for hele den konspiratoriske atmosfære omkring hoffet i *Hamlet*. Ja sproget kan som grænsefænomen lukke sig labyrintisk om sig selv, som det sker for Ophelia i hendes vanvid.

Historie: Den samtidshistoriske baggrund er højdramatisk i sig selv, og afspejler sig i den politiske tendens hos Shakespeare: I hans dramatik fremtræder *kongemagten* som indbegrebet af orden. Den legitime konge inkarnerer rigets enhed, er fredens garant. Just derfor bliver kongedrabet kapitalforbrydelsen hos Shakespeare – en orden bryder sammen, kaos truer – ”*Something is rotten!*” (I.4)

Liz Jensen

Britisk hæderkronet forfatter.

Forfatteroversigt Emneliste

Send feedback

Har du oplevet denne forfatter?
Fortæl os hvad du synes...

LIZ JENSEN

Liz Jensen, Britisk forfatter med danske rødder, er født i England i 1959. Hendes romaner har været nomineret til The Guardian Fiction Award og den prestigefuld Orange Prize, og oversat til mere end tyve sprog. Hendes sidste roman, *Varslet*, har haft stor succes i Danmark og bliver til en TV mini-serie.

[mere om Liz Jensen](#)

FOREDRAG AF LIZ JENSEN

Varslet

The Times called Liz Jensen's latest novel *The Rapture* (*Varslet*) 'an end-of-days blockbuster to haunt your nightmares... un-put-downable.' Weekendavisen called it 'sæsonens bog'. Several other Danish publications awarded it five stars.[+]

[+ mere om](#)

How to be Danish

A humorous talk by an Anglo-Dane about the way Danes appear to outsiders, and the joys and pitfalls of being a foreigner in Denmark.[+]

[+ mere om](#)

Creating Fiction

What are stories, why do we need them, and how far can our imagination take us? [+]

[+ mere om](#)

Denne markante *kongeideologi* har sin baggrund i Englands blodige middelalderhistorie – delvis tematiseret af Shakespeare, i hans historiske spil – og i reformationårhundredets truende konflikter. 1534 bryder *Henry VIII* med Rom, med stærke religiøse og politiske spændinger til følge, og truende borgerkrig. Først med samlingen omkring periodens centrale politiske lederskikkelse, den stærke og begavede *Queen Elisabeth I* (1558-1603), lykkes det at sikre stabilitet og rigets enhed – under stadigt pres fra rekatoliseringskræfter: Maria Stuart – den Spanske Armada – det irske oprør.

Alt dette udgør da den mørke uvejrhimmel bag teatrets, i øvrigt ikke ukritiske, kongehyldest.

Religion: De stærke religiøse brydninger i tiden ligger i klar forlængelse af *reformationen*: Med kirkeordningen 1559 – *the Elizabethan Settlement* – sikres den *Anglikanske Kirke* som en *via media* – en mellemposition mellem det katolske og det lutherske. Som bolværk mod farlig splid låses debat og praksis omkring dette anglikanske kompromis – hvor læreindholdet et langt stykke er protestantisk, men den liturgiske ramme fortsat katolsk præget. Med en censur der skal sikre freden! Det religiøse univers i *Hamlet* bliver således en art konsensus-kristendom, med afspejling af det anglikanske kompromis og dets konfliktnedtoning. En påbudt kristen symbiose mellem det katolske og det protestantiske – med det sigte at undgå opslidende religionskonflikt og blodig borgerkrig.

Den religiøse dimension i *Hamlet* har flere lag: Åbningsscenen spiller på folketroens frygt for gengangere. *Hamlets* monologer kredser om angsten for det hinsides – ”*the dread of something after death*” (III.1). Katolske forestillinger om skærsild og fortabelse dukker op under kongens krise. Og evangeliske tanker spiller stærkt ind i slutscenen, om forsyn og om tilgivelse. Ja så stærkt er bibel-citater indflettet i Shakespeares værker, at der bag om tragikken fornemmes et ”*bibelsk ekkorum*”.

Filosofi: Tidens nye tanker om mennesket samler sig i den såkaldte *renæssancehumanisme*. *Montaignes* kritisk reflekterende *Essais* skal være flittigt læst af Shakespeare, og tanker hos *Francis Bacon* genfindes i hans værk. Både *Machiavelli* og Shakespeare tilsigter en realistisk afdækning af magtens mekanismer – men hvor *Machiavelli*, med sit fyrstespejl, orienterer sig realpolitisk mod magtens udøvelse, vinkler Shakespeare magtkampens tragiske omkostninger.

Hos Shakespeare er viljen fri, som hos *Erasmus* – men som hos *Luther* oftest med destruktive konsekvenser. Shakespeare er nok en slags humanist ved sin fokus på mennesket og dets situation, men han deler ikke i renæssancehumanismens optimistiske tro på menneskets muligheder, og han er slet ikke, som *Thomas More*, utopiker. Den stærke idealisering af mennesket hos *Pico della Miran-dola* klinger vel igen i *Hamlets* monolog om sin melankoli – ”*what a piece of work is a man!*” (II.2) – men Shakespeare har jo så i allerhøjeste grad natsiden med. Shakespeare er tragiker!

Psykologi: Kan, støttet til oldtidskundskab, diskutere den freudianske tilgang til Shakespeares tragedie, med dens afdækning af ødipale mønstre i *Hamlets* forhold til sin moder og sin stedfar.

Naturfag? Kan måske tematisere ændringerne i verdensbilledet: En religiøst forankret kosmologi, hvor alt har sin plads i *skabningens store kæde*, begynder at gå i opløsning, for gradvis at afløses af et grænseløst og afsjælet *naturvidenskabeligt univers* – med en større eksistentiel udsathed til følge.

De kreative fag: Kan demonstrere renæssancens store kunstneriske gennembrud! Renæssancemadrigaler og andet godt spillet i *musik*, i *design* leg med renæssancens pragtkostumer. Musik og dans indgår virksomt i tidens teateropførelser, tidens mode fremføres som farverige kostumer!

Og ikke mindst malerkunsten blomstrer: Som parallel til teatrets nye orientering mod individet kan **billedkunst** give prøver på tidens tilsvarende portrætkunst – Rembrandts nederlandske borgerportrætter, den engelske hofmaler *Nicholas Hilliards* udsøgte miniatureportrætter af den elizabethanske adel. En genre, der lader den enkelte træde frem, og en tidsalder blive nærværende.

Drama: Kan teaterhistorisk sætte det humane orienterede renæssanceteater i relief, i dets opbrud fra det middelalderlige kirketeater, og belyse det brogede elizabethanske teatermiljø som det udfolder sig omkring Shakespeares berømte Globe-teater – samt lade elever selv prøve kræfter med en kort *Hamlet*-tekst! Suppleret måske af fægteøvelser i **idræt**! For nu at tydeliggøre at Hamlet ikke blot er tøven, men så sandelig også lidenskabelig handling – skiftevis intens refleksion og heftig action!

Og hvad med en ekskursion til *Hamlets Kronborg*? Eller, i samarbejde med engelsk, en ufor-glemmelig studierejse til *Shakespeares New Globe* – ”the beating heart of theatrical London”!

Filmkundskab: Rummer rig mulighed for oplevelse og diskussion af kvalificerede filmfortolkninger. En stribe markante Hamlet-film foreligger: *Lawrence Olivier* 1948 som den romantisk-følsomme Hamlet. *Richard Burton* 1964 som den intellektuelle Hamlet. Samme år en sort-hvid *russisk film*, i den ekspressionistiske tradition, med en heftig Hamlet i et råt landskab og en labyrintisk fæstning. 1990 *Mel Gibson* som en fokuseret, handlekraftig Hamlet. Samt *Kenneth Branagh* i en totalfilmatisering 1996: Den dialektiske Hamlet, ordets mester, ”fægteren”!

Idehistorie: Hvor enkeltfagene som ovenfor skitseret kan perspektivere hver sit aspekt, tilsigter nu idehistorien at samle det spredte! Rigtigt anvendt kan således idehistorien udgøre en stærk støtte for det tværfaglige samarbejde i gymnasiet, ved opgaveskrivning og AT-projekter. Den idehistoriske bestræbelse søger den overordnede syntese, ofte i en epokal bestemmelse – in casu *renæssance-begrebet* – her forstået som ”nyfødsel” snarere end ”genfødsel”: Om end med inspiration fra antikken er der i renæssancen tale om overgang hen imod noget helt nyt, mod moderniteten.

EMU Engelsk hjemmesiden: www.emu.dk/gym/fag/en/ opdateres dagligt

Så brug den, hvis:

- du vil følge den seneste udvikling i faget
- du vil have hjælp og inspiration til faglige forløb
- du vil have de seneste oplysninger fra fagkonsulenten

ANNONCE

Middelalderen bæres af en fast feudal og religiøs orden. Renæssancen befinder sig i en idehistorisk midterposition – på grænsen mellem orden og opløsning. Hamlet kan således ses som en grænsegænger, en *overgangsskikkelse*. Tynget af et middelalderligt hævnkrav. På vej mod det opbrud fra autoritære feudale strukturer og det sammenbrud af fast metafysisk orden som præger moderniteten. Men også mod den autonomi og frisættelse af individualiteten som hører moderniteten til.

Hamlet: Der står han da, *Hamlet the Dane* – med bogen, kården, kraniet! Fjern i tid, nær i sind! Og tæt i alder på vore elever! Den sørgende søn. Studenten fra Wittenberg. Prinsen med de mange evner. Ophelias elsker, Horatios ven. Faderens hævner, moderens revser. Den heftige himmelstormer.

Den kriseramte yngling. Den lidenskabelige fighter. Renæssancefigur, og moderne spejl!

Litteratur *(kort kommenteret)*

Saxo [o. 1200]: "Amlet" (*Danmarkskrøniken*, v. Helle Stangerup 1999, I.116-133) (oldsagnet)
 Bauditz, Sophus (1903): *Komedie paa Kronborg* (charmerende lille roman – en *Hamlet* i kimform!)

Aristoteles [o. 330 fvt.]: *Poetikken*, v. Niels Henningsen. 2004 (om tragedien kap. 6-22)
 Brandes, Georg [1870]: "Det uendeligt Små og det uendeligt Store i Poesien" (Udv. skr. 1, 1984)
 Kristensen, Sven Møller (1958): *Digtningens teori*. (Det tragiske, 132-136)
 Jensen, Johan Fjord (1962): *Den ny kritik*. (I. A. Richards om det tragiske, 123-130)
 Brandes, Georg [1895]: "Hamlet" – fra *William Shakespeare* (Udv. skr. 7, 1986) (yderst levende!)
 Shakespeare, W. [1623]: *Dramatiske værker*, v. V. Østerberg (1979[1958]) (kyndigt kommenteret)
 Shakespeare, W. [1601]: *Hamlet*, v. Johs. Sløk, Berlingske 1971 (glimrende idehistorisk efterskrift)
 Cantor, Paul A. (1989/2004): *Shakespeare Hamlet*, Cambridge (kort, vidtfavnende og dybtborende)
 Beck, Steen (1999): *Mesterværker* (kap. 5 om Hamlet – analyse og perspektivering, fortræffeligt!)
 Kaaber, Lars (2001): *Bogen om Hamlet – værd at vide* (grundig gennemgang, elevenlig)
 Møllehave, Johs. (2002): *Uglen og bagerdatteren* (engelsk opsætning, eksistentielt oplevet)
 Schuster, Benny Grey (2004): *Hamlet – den sidste hævner?* (teologisk tilgang, stor lærdom!)

Kott, Jan (1966 [1964]): *Shakespeare – vor samtidige* (om Hamlet 67-80) (stimulerende)
 Krabbe, Henning (1975): "Digterens liv og værker" (Inkl. til Lembckes oversættelser, informativ)
 Sonne, Jørgen (1979): "Til Shakespeares teater" (Inkl. til Østerbergs oversættelser, inspireret)
 Sløk, Johs. (1990): *Shakespeare. Renæssancen som drama* (suveræn idehistorisk læsning)
 Gyld.s Verdenslitt. 2-3 (1985) – (om middelalderens og renæssancens teater, klar oversigt)
 Skovmand, Michael (2006): Om Shakespeare i *Renæssancens verden*, kap. 10 (glimrende)
 Paul Shuter, Daniel Hahn (2009): *Discovering Shakespeare's Globe* (fin lille appetitvækker)

Lund, Pihl, Sløk (1962): *De europæiske ideers historie* (banebrydende)
Store Danske Encyklopædi (1996): Renæssancen v. HG, Tragedien v. LPRøm (informativ)
 Schanz, Hans-Jørgen (2002): *Europæisk idehistorie* (klar og koncis oversigt)
 Schanz, Hans-Jørgen: "Oplysningens idéhorison", i *Oplysningens verden*, 2007 (højkompetent)

Hamlet = Personen / *Hamlet* = Dramaet